

26 Αυγούστου 2015

## Διάλογος Γέροντος Σωφρονίου του Έσσεξ και Δ. Μπάλφουρ

/ [Γενικά Θέματα](#)



*David Balfour, ως ιερομόναχος Δημήτριος Αγιορείτης  
(1903-1989)*

*(Πηγή: Αρχείο μονής Αγίου Παντελεήμονος)*

**Σεβασμ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου & Αγίου Βλασίου  
κ.κ. Ιεροθέου**

Από το έτος 1976 κάθε χρόνο επισκεπτόμουν την Ιερά Μονή του Τιμίου Προδρόμου ESSEX Αγγλίας και είχα μια επικοινωνία με τον αείμνηστο Αρχιμ. Σωφρόνιο Σαχάρωφ και τους αδελφούς της Ιεράς αυτής Μονής. Η επικοινωνία μου με την Ιερά αυτή Μονή είναι από τις πιο αγαθές αναμνήσεις της ζωής μου και θεωρώ μεγάλη ευλογία του Θεού που μου έδωσε αυτήν την δωρεά.

Το έτος 1978 δοκίμασα μια μεγάλη έκπληξη.

Ένα Σάββατο γινόταν θεία Λειτουργία στο μικρό εκκλησάκι της Ιεράς Μονής που βρίσκεται στο κεντρικό κτήριο της Ιεράς Μονής. Στην θεία Λειτουργία παρευρισκόταν και ο αείμνηστος Γέροντας Σωφρόνιος, -δεν λειτουργούσε εκείνη την ημέρα- και καθόταν στην ιδιαίτερη θέση που υπήρχε στο δεξιό μέρος του Ιερού Ναού. Δίπλα από τον Γέροντα Σωφρόνιο, σε μια διακεκριμένη θέση, ευρισκόταν ένας μεγαλόσωμος Άγγλος. Δεν έδωσα μεγάλη σημασία, όταν εισήλθα στον Ιερό Ναό, γιατί αφ' ενός μεν η ατμόσφαιρα ήταν πολύ κατανυκτική, αφ' ετέρου δε συνήθως το Σάββατο και τις καθημερινές εκκλησιάζονταν αρκετοί ορθόδοξοι ξένοι από όλον τον κόσμο και γι' αυτό δεν φαινόταν παράξενη κάθε παρουσία ενός αλλοεθνούς.

Όταν ήλθε η ώρα να διαβαστή το “Σύμβολο της πίστεως”, τότε έκπληκτος άκουγα ότι αυτός ο μεγαλόσωμος Άγγλος ανέγνωσε το “Πιστεύω” με την βροντερή φωνή του σε τέλεια Ελληνικά, με προφορά που δεν διέκρινες αν ήταν ξένος και όχι Έλληνας. Αυτό μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση και προσπάθησα να τον δω, μια και βρισκόμουν σχεδόν δίπλα του. Διεπίστωσα ότι καθ' όλη την διάρκεια της θείας Λειτουργίας έκλαιγε. Έπειτα από λίγο διάβασε πάλι με την βροντώδη και χαρακτηριστική του φωνή την Κυριακή προσευχή, το “Πάτερ ημών” και έπειτα από λίγο, μετά το “μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης προσέλθετε” κοινώνησε των Αχράντων Μυστηρίων με δάκρυα στα μάτια.

Μόλις τελείωσε η θεία Λειτουργία ρώτησα κάποιον αδελφό της Ιεράς Μονής να μου πη ποιός ήταν αυτός ο άνθρωπος. Μου απήντησε: “Είναι ο Δαυίδ Μπάλφουρ. Γνωστός του Γέροντα από τότε που ησκέιτο στο Άγιον Όρος”.

Αισθάνθηκα βαθειά έκπληξη. Βρισκόμουν μπροστά στον Δαυίδ (πρώην π. Δημήτριο) Μπάλφουρ!

## **Συνάντηση και συνομιλία με τον Μπάλφουρ**

Είχα ακούσει πολλά γι' αυτόν από τους γονείς μου και από άλλους ευσεβείς κύκλους ότι ζούσε στην Αθήνα και ήταν Εφημέριος στο Θεραπευτήριο "Ευαγγελισμός", πριν και κατά την διάρκεια του πολέμου του 1940, ότι ο τότε Αρχιμανδρίτης Δημήτριος Μπάλφουρ είχε μεγάλη απήχηση στην αθηναϊκή κοινωνία της εποχής εκείνης, είχε επικοινωνία με τον θεολογικό κόσμο της (Θεολογική Σχολή), ήταν γνώστης πολλών πραγμάτων και πολύγλωσσος, συνδεόταν με την Βασιλική οικογένεια, η οποία και εκκλησιαζόταν στον "Ευαγγελισμό" και μερικά μέλη της εξομολογούντο σε αυτόν, συνδεόταν με την Αδελφότητα Θεολόγων "Ζωή" και πριν την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα και έφυγε στην Αίγυπτο, όπου και αποσηματίσθηκε.

Αμέσως μετά την μεταπολίτευση (1974) είχα διαβάσει και μάλιστα πολύ κοντά στην περίοδο που τον συνάντησα στην Αγγλία, σε αριστερές εφημερίδες και διάφορα περιοδικά ότι ήταν κατάσκοπος των Άγγλων στην Αθήνα πριν τον πόλεμο και ότι δεν ήταν πραγματικός Κληρικός, ότι είχε εμπαίξει και τον π. Σωφρόνιο, ότι ήλθε στην Αθήνα μετά την απελευθέρωση και έπαιξε σημαντικό ρόλο στα πράγματα της εποχής εκείνης και κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, εργαζόμενος για την Βρετανική διπλωματία-κατασκοπεία, ότι αυτός συνετέλεσε στο να αναλάβει την Αντιβασιλεία ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός κλπ. Επίσης, επισκεπτόμενος το Άγιον Όρος άκουσα μερικούς μοναχούς να εμπλέκουν και τον Γέροντα π. Σωφρόνιο στις επιδιώξεις και την προοπτική του Μπάλφουρ. Αυτό διεδίδονταν και δημιουργείτο ένας μύθος.

Όλα αυτά ήταν φυσικό να προξενήσουν το ενδιαφέρον μου με την συνάντηση μαζί του και γι' αυτό επειδή παραμέναμε λίγες ημέρες στον ίδιο χώρο χρειάστηκε πολλές φορές να συζητήσω μαζί του για διάφορα ζητήματα. Μια φορά ενθυμούμαι ότι τον συνάντησα στην Βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής και αρχίσαμε μια ενδιαφέρουσα συζήτηση.

Μεταξύ των άλλων, όπως τα ενθυμούμαι ζωντανά στην μνήμη μου, μου είπε ότι στις αρχές της δεκαετίας του '30 επισκέφθηκε το Άγιον Όρος για να κάνει έρευνα σε χειρόγραφα. Επειδή γνώριζε την ρωσική γλώσσα, μαζί με άλλες γλώσσες, ήταν φυσικό να επισκεφθή το Ρωσικό Μοναστήρι του Αγίου Πεντελεήμονος. Ο πρώτος μοναχός που συνάντησε στο μουράγιο της Ιεράς Μονής ήταν ο άγιος Σιλουανός που τον οδήγησε στο αρχονταρίκι. Κατά την διάρκεια του Εσπερινού, ενώ καθόταν σε ένα στασίδι και προσευχόταν, τον πλησίασε ο άγιος Σιλουανός και του είπε: "έχω ένα μήνυμα για σάς. Κάνετε προσευχή για το θέμα που σάς απασχολεί και ο

Θεός θα σάς αποκαλύψη τί πρέπει να κάνετε”. Πράγματι εκείνο τον καιρό τον απασχολούσε η προσχώρησή του στην Ορθόδοξη Εκκλησία και ο άγιος Σιλουανός κατάλαβε τον λογισμό του και τον προβληματισμό του. Στην συνέχεια ο άγιος Σιλουανός τον συνέδεσε με τον π. Σωφρόνιο, τότε Ιεροδιάκονο στην Ιερά Μονή.

Μου είπε ακόμη ότι όταν έφυγε από το Μοναστήρι, επειδή είχε πολλά προβλήματα και αμφιταλαντεύσεις, ο π. Σωφρόνιος του έστειλε επιστολές για να τον ενδυναμώσει και να τον εμψυχώσει στην απόφασή του. Μου είπε επί λέξει: “Έχω πολλά γράμματα του π. Σωφρονίου. Στα γράμματά του αυτά επειδή ήθελε να με ενισχύσει στην απόφασή μου, μου έγραφε πολλές εμπειρίες του. Φαίνεται καθαρά σε αυτά ότι έβλεπε το άκτιστο Φώς. Αν κάποια μέρα δημοσιευθούν τα γράμματα αυτά θα φανή ότι ο Γέροντας Σωφρόνιος είναι μεγάλος άγιος, ανώτερος από τον άγιο Σιλουανό”. Το γράφω όπως ακριβώς μου το είπε.

Κατόπιν μου μίλησε για τις θεολογικές του σπουδές στην διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, το ενδιαφέρον του για τον ησυχασμό και τις έρευνές του για τα κείμενα του αγίου Συμεών Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης. Μου είπε: “γνώρισα τον αληθινό ησυχασμό στο Άγιο Όρος την δεκαετία του '30”. Και ακόμη μου ανέφερε, ότι ύστερα από διακοπή πολλών ετών άρχισε να ασχολήται εκ νέου με τα θεολογικά γράμματα και μάλιστα επρόκειτο να εκδώσει ανέκδοτα κείμενα του αγίου Συμεών Θεσσαλονίκης.

Πράγματι το έτος 1981 εξεδόθη από το Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών το βιβλίο με τίτλο “Αγίου Συμεών Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (1416/17 - 1429), έργα θεολογικά”, στο οποίο δημοσιεύθηκαν κείμενα του αγίου Συμεών Θεσσαλονίκης με κριτική έκδοση και εισαγωγή του David Balfour. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Πατρολόγος Καθηγητής Παναγιώτης Χρήστου, Διευθυντής τότε του Πατριαρχικού Ιδρύματος στο “σημείωμα του εκδότη”, αφού μας πληροφορεί ότι ο Μπάλφουρ ήταν συμφοιτητής του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, γράφει γι' αυτόν:

“Ο κ. Δαβίδ Balfour είναι εκείνος, ο οποίος εκοπίασε περισσότερο παντός άλλου ερευνητού εις την μελέτην του έργου του Αγίου Συμεών, αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης. Κατόπιν διερευνήσεως των ιστορικών συνθηκών των χρόνων του, της δραστηριότητός του και της χειρογράφου παραδόσεως των έργων του κατώρθωσε ν' αποκτήσει όλα τα στοιχεία τα οποία τον κατέστησαν αυθεντικόν εμπειρογνώμονα επί της μεγάλης αυτής εκκλησιαστικής, θεολογικής και πολιτικής προσωπικότητος του Βυζαντίου κατά τας τελευταίας ημέρας του βίου του”.

Η γνώμη του Πατρολόγου αυτού Καθηγητού, διεθνούς ακτινοβολίας, δείχνει και την μεγάλη ερευνητική προσωπικότητα του Μπάλφουρ.

Κατά την συζήτηση που είχα μαζί του, από ευγένεια, δεν θέλησα να τον ρωτήσω για τα όσα είχα ακούσει και διαβάσει γι' αυτόν, σχετικά με λεγόμενα περί κατασκοπείας και της αποβολής του ιερατικού σχήματος. Πάντως έμαθα και πληροφορήθηκα από άλλα πρόσωπα που τον γνώριζαν ότι όσα διαδίδονταν γι' αυτόν ήταν υπερβολικά. Βεβαίως απέβαλε την ιερατική ιδιότητα και είχε περιπετειώδη βίο, και αυτό ήταν αποτέλεσμα ανυπακοής του στον λόγο του αγίου Σιλουανού, ο οποίος του συνέστησε να μη κατέβη στην Ελλάδα γιατί αυτό θα γίνη αιτία καταστροφής του. Δεν τον ρωτούσα για τα θέματα αυτά γιατί στέκομαι με μεγάλο σεβασμό μπροστά σε έναν άνθρωπο που μετανοεί και κλαίει για τις αμαρτίες του παρελθόντος.

Ενθυμούμαι, όμως, ότι ο αείμνηστος Γέροντας Σωφρόνιος του έδειχνε μεγάλη αγάπη. Και ακόμη ενθυμούμαι ένα χαρακτηριστικό περιστατικό. Καθόμουν με τον Μπάλφουρ δίπλα-δίπλα στην Τραπεζαρία της Ιεράς Μονής κατά την διάρκεια του γεύματος και συζητούσαμε. Τον ρωτούσα διάφορα θεολογικά ζητήματα και διαπίστωνα ότι ήταν γνώστης πολλών θεολογικών θεμάτων, αλλά και νοοτροπιών και ρευμάτων που επικρατούσαν στον θεολογικό και εκκλησιαστικό "χώρο" της Ελλάδος. Σε κάποια στιγμή στράφηκα προς τον Γέροντα Σωφρόνιο που καθόταν λίγο πιο πέρα στην κεφαλή της Τραπεζής. Είδα τον Γέροντα να ρίχνη ένα στοργικό βλέμμα στον Μπάλφουρ, να τον κυττάζει με το ιλαρό διαπεραστικό του βλέμμα και έρρευσαν δάκρυα από τα μάτια του. Δεν προσπάθησα ποτέ να εξηγήσω τί σήμαιναν τα δάκρυα αυτά του Γέροντος Σωφρονίου. Το γεγονός είναι ότι διεπίστωνα την φιλανθρωπία και την αγάπη του Γέροντος προς τους ανθρώπους, κυρίως προς τους πονεμένους και μετανοημένους, περισσότερο όμως στον Μπάλφουρ όπως θα φανή πιο κάτω.

Στα αυτιά του Μπάλφουρ έφθαναν πολλές πληροφορίες για το τί λέγονταν γι' αυτόν στην Ελλάδα, ότι, δηλαδή ήταν κατάσκοπος και χρησιμοποιούσε τήν... ανύπαρκτη, κατ' αυτούς, ιερωσύνη για να εκτελή το κατασκοπευτικό του έργο, πράγμα το οποίο δεν φαίνεται να αληθεύη, αφού εισήλθε στην βρετανική αποστολή μετά την αποχώρησή του από την Ελλάδα. Ο ίδιος πολλές φορές σκέφθηκε να απαντήσει στις κατηγορίες - συκοφαντίες αυτές, αλλά είχε μάθει από τον Γέροντα Σωφρόνιο να λαμβάνη άλλη στάση στους πειρασμούς και με την εκούσια σιωπή του να θεραπεύη τα ακούσια και εκούσια σφάλματά του. Έτσι λειτουργεί ο πνευματικός νόμος.

Είναι σημαντική μια επιστολή που απέστειλε ο Μπάλφουρ στον πρώην

Αρχιεπίσκοπο Θυατείρων Κ. Μεθόδιο, στην οποία μεταξύ των άλλων αναφέρεται στο θέμα αυτό που σχολιάζουμε εδώ. Γράφει:

“Είμαι 85 ετών (γράφει τον Απρίλιο του 1988, ενάμιση χρόνο πριν κοιμηθώ που έγινε τον Οκτώβριο του 1989) και τα τελευταία 42 χρόνια υπήρξα αντικείμενο της πιο χυδαίας συκοφαντίας, η οποία, ανθρωπίνως ειπείν, έχει καταστρέψει ανεπανόρθωτα την ζωή μου· εν τούτοις, υπακούοντας στον πνευματικό μου πατέρα, τον Αρχιμανδρίτη Σωφρόνιο, δεν έχω ποτέ ανταπαντήσει ή εκστομίσει μια λέξη για αυτοάμυνα, αλλά έχω μάθει να παίρνω κυριολεκτικώς κατά λέξη τους λόγους του Χριστού: “Μακάριοι εστε όταν ονειδίσωσιν υμάς και διώξωσι και είπωσι πάν πονηρόν ρήμα καθ’ υμώνψευδόμενοι ένεκεν εμού” (Ματθ. ε’, 11)”. (Μητροπολίτου Πισιδίας Μεθοδίου Φούγια: Θεολογικά και ιστορικά μελέται, συλλογή δημοσιευμάτων και μή, σύμμικτα εκκλησιαστικά, τόμοι Δέκατος Τέταρτος και Δέκατος Πέμπτος, Αθήνα 2003 σελ. 263).

Η επιστολή αυτή είναι μια προσωπική ομολογία ότι ο Μπάλφουρ συκοφαντήθηκε και συκοφαντείται για την κατηγορία της κατασκοπείας, αλλά εξ αιτίας της πτώσης του με την αποβολή του ιερατικού σχήματος, ζούσε με μετάνοια, υπακούοντας στην συμβουλή του Γέροντος Σωφρονίου και σιωπούσε για τις συκοφαντίες που ελέγοντο εναντίον του.

Όσα εγράφησαν είναι μια αναγκαία εισαγωγή για τα ακόλουθα.

2.

## **Το βιβλίο “αγώνας Θεογνωσίας”**

Όλα όσα έγραψα προηγουμένως ήλθαν στην μνήμη μου ύστερα από την έκδοση ενός βιβλίου από την Ιερά Σταυροπηγιακή και Πατριαρχική Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας με τίτλο “αγώνας Θεογνωσίας” και υπότιτλο “η αλληλογραφία του Γέροντος Σωφρονίου με τον Δ. Μπάλφουρ”. Το βιβλίο αυτό μου προκάλεσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί, όπως ανέφερα προηγουμένως, μου είχε μιλήσει ο ίδιος ο Μπάλφουρ για την αλληλογραφία αυτή, και μάλιστα μου είχε αποκαλύψει την αξία των επιστολών του Γέροντος Σωφρονίου που εστάλησαν σε αυτόν προκειμένου να τον στηρίξει στην Ορθόδοξη πίστη.

Στην αρχή του βιβλίου αυτού υπάρχει ενδιαφέρουσα εισαγωγή από τον Ιεροδιάκονο Νικόλαο, ανηψιό του Γέροντος Σωφρονίου, στην οποία καταγράφονται τα βιογραφικά στοιχεία της ζωής του Γέροντος Σωφρονίου και του Μπάλφουρ, καθώς επίσης καταγράφονται και διάφορα στοιχεία γύρω από την επικοινωνία μεταξύ των δύο, όπως φαίνεται στις επιστολές, αλλά και όπως διασώζονται στην προφορική παράδοση. Το σημαντικό είναι ότι αναφερόμενος ο π. Νικόλαος στην

κατηγορία πολλών εναντίον του Μπάλφουρ ότι ήταν κατάσκοπος των Άγγλων και χρησιμοποιούσε υποκριτικά την Ορθόδοξη πίστη, γράφει: “Πολλοί πιστεύουν ότι ο Μπάλφουρ έζησε χρησιμοποιώντας υποκριτικά την Ορθοδοξία. Και η άποψη αυτή ίσως στηρίζεται στις παλινωδίες του, όπως και σε ορισμένες συγκυρίες της περιπετειώδους ζωής του. Τα κείμενα όμως που διαθέτουμε δεν οδηγούν σε τέτοια συμπεράσματα”. Όταν δε καταγράφεται το πώς ζούσε στο Κάιρο μετά την αποχώρησή του από την Ελλάδα και πριν καταταγή στο Βρεττανικό σώμα, δεν φαίνεται ότι ήταν κατάσκοπος στην Ελλάδα. Πράγματι η αλληλογραφία αυτή δεν αφήνει να φανή κάτι τέτοιο. Αλλά, όπως φαίνεται και από τις επιστολές, για την πτώση του δεν ευθύνεται καθόλου ο Γέροντας Σωφρόνιος, ο οποίος εργάσθηκε δυνατά και φιλότιμα για να τον καλλιεργήσει πνευματικά.

Έπειτα στην εισαγωγή του βιβλίου καταγράφονται τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Γέροντος Σωφρονίου, όπως εξάγονται από την ανάγνωση των επιστολών του που απέστειλε στον Μπάλφουρ.

Μετά την εισαγωγή δημοσιεύονται οι τριάντα (30) επιστολές του Γέροντος Σωφρονίου, που αναφέρονται στην ζωή του Μπάλφουρ και σχολιάζουν θεολογικά διάφορες πτυχές της ζωής του ενδιαφέροντος αυτού ανθρώπου οι οποίες, διαιρούνται σε πέντε μέρη, τα οποία έχουν γενικούς τίτλους και σε κάθε θεματολογία υπάρχουν επιστολές με σημαντικό περιεχόμενο. Και μόνον η ανάγνωση της θεματολογίας των επιστολών δείχνει ότι ο Μπάλφουρ αναζητούσε την Ορθόδοξη πίστη.

Το πρώτο μέρος με τίτλο “η θεία κλήση” αναφέρεται στα θέματα: “έξοδος από τον Ρωμαιοκαθολικισμό”, “στά πρόθυρα της ορθοδοξίας”, “αμφιβολίες”.

Το δεύτερο μέρος με τίτλο “αποδοχή της Ορθοδοξίας”, αναφέρεται στα θέματα: “αποδοχή της Ορθοδοξίας”, “η σταυρική οδός της Ορθοδοξίας”, “οι βάσεις της πνευματικής ζωής”, “η επιστήμη της υπακοής”, “νοερά εργασία”, “ο μοναχισμός και η θλίψη της μητέρας”, “παραμονή της κουράς”, “ο Γέροντας Σιλουανός”, “μετάνοια θεμέλιο της πνευματικής εργασίας”, “η πνευματική πρόοδος”, “η αγάπη ως σκοπός της ασκήσεως”.

Το τρίτο μέρος με τίτλο “δοκιμασίες” αναφέρεται στα θέματα: “οι θλίψεις-σημείο θείας εκλογής”, “οι συγγενείς”, “η κουρά”, “η βίωση πειρασμού”, “η χριστιανική ζωή είναι αγώνας”, “η απόφαση του Γέροντος Σιλουανού”, “η πάλη για την αγάπη του Χριστού”, “ζωή, θάνατος και αιωνιότητα”.

Το τέταρτο μέρος με τίτλο “η ρήξη” αναφέρεται στα θέματα: “ας ζήσει κατά το θέλημά του”, “τό θείο θέλημα που οδηγεί στον Γολγοθά”, “ο αληθινός μοναχισμός”.

Το πέμπτο μέρος με τίτλο “εκτός Εκκλησίας” αναφέρεται στα θέματα: “υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου”, “ελευθερία ψυχής και εκκλησιαστικά δεσμά”, “ορθόδοξη δογματική συνείδηση”, “ο σταυρός του Χριστού”.

Ακολουθεί ο επίλογος του βιβλίου που είναι μια επιστολή του Γέροντος στην οποία δόθηκε ο τίτλος “ο Θεός αγάπη εστι”.

Μετά το κύριο μέρος του βιβλίου δημοσιεύονται δύο παραρτήματα.

Το πρώτο παράρτημα έχει τίτλο “από τις επιστολές του Γέροντος Σωφρονίου” και περιλαμβάνει τα θέματα: “η υπακοή κατά την απουσία Γέροντα”, “η Χάρη και το ψυχικό-πνευματικό”, “η θεία Χάρη και η ελευθερία του ανθρώπου”, “μετάνοια”, “πώς πρέπει να αγωνιζόμαστε νοερά”, “η σημασία του θαύματος”, “η θεία ενανθρώπηση”.

Το δεύτερο παράρτημα έχει τίτλο “από τις επιστολές του Δ. Μπάλφουρ” και αναφέρεται στα θέματα: “ο Γέροντας δεν είναι μαντείο”, “ο ίδιος για τον εαυτό του”, “ο Ιωάννης του Σταυρού”, “Θαρσεείτε”, “Καιρός πολέμου”, “τά χρόνια της αθείας”, “αφύπνιση”, “ο αρχάριος”.

Συνολικά το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει τριάντα (30) επιστολές του Γέροντος Σωφρονίου, επτά (7) αποσπάσματα από επιστολές του ίδιου και οκτώ (8) επιστολές του Μπάλφουρ.

Στο τέλος δε του βιβλίου παρατίθεται “ευρετήριο ονομάτων, εννοιών και πραγμάτων”, καθώς επίσης το βιβλίο περιλαμβάνει και “πίνακα αγιογραφικών χωρίων”.

3.

### **Σκέψεις από την ανάγνωση του βιβλίου**

Όπως είναι ευνόητο διάβασα με πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και τεταμένη προσοχή το βιβλίο αυτό, που είναι μια πνευματική αλληλογραφία μεταξύ του Γέροντος Σωφρονίου και του Δαβίδ-Δημητρίου Μπάλφουρ, αλλά και μια πνευματική βιογραφία-ακτινογραφία των δύο αυτών εκκλησιαστικών ανδρών. Και το ενδιαφέρον μου αυτό δικαιολογείται, εκτός από την εμπνευσμένη γραφή του Γέροντος, την γνωστή άλλωστε σε πολλούς ανθρώπους, και την οποία αγαπώ ιδιαίτερως και είναι εξοικειωμένη σε μένα, αλλά και από την προσωπική γνωριμία



μου και με τα δύο αυτά πρόσωπα.

Διαβάζοντας τις επιστολές αυτές αισθάνθηκα βαθειά κατάνυξη και μου δημιουργήθηκε πολλές φορές ένταση προσευχής και αύξηση αγάπης προς τον αείμνηστο Γέροντα Σωφρόνιο. Θα ήθελα στην συνέχεια να σημειώσω μερικές από τις εντυπώσεις μου.

### **α) Το υπόβαθρο του Βιβλίου “όσιος Σιλουανός ο Αθωνίτης”**

Η αλληλογραφία μεταξύ του Γέροντος Σωφρονίου και του Μπάλφουρ είναι το υπόβαθρο του βιβλίου “ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης” που έγραψε αργότερα ο Γέροντας και που έκανε τόση μεγάλη εντύπωση στον ορθόδοξο εκκλησιαστικό κόσμο, μετά την συγγραφή του και την μετάφρασή του στην ελληνική γλώσσα, από την ρωσική, όπως και σε πολλές άλλες γλώσσες. Από την συζήτηση του Γέροντος Σωφρονίου με τον Μπάλφουρ προήλθε το πνευματικό περιεχόμενο του βιβλίου αυτού. Στην πραγματικότητα φαίνεται καθαρά ότι το “πνεύμα” του βιβλίου περί του οσίου Σιλουανού του Αθωνίτου, το ζούσε ο Γέροντας Σωφρόνιος από τα πρώτα χρόνια της μοναχικής του ζωής στον Άθωνα. Ο Μπάλφουρ, μέσα στην οικονομία του Θεού, έγινε αφορμή να καταγραφούν αυτά τα καρδιακά, πνευματικά και θεολογικά βιώματα.

Επίσης εκείνο που μπορεί κανείς να παρατηρήσει είναι ότι ο τρόπος με τον οποίο έγραφε ο Μπάλφουρ στον Γέροντα Σωφρόνιο και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούσε εξέφραζαν τον δυτικό θεολογικό προβληματισμό, ενώ ο τρόπος που έγραφε ο Γέροντας Σωφρόνιος εξέφραζε τον ησυχαστικό τρόπο της ορθοδόξου παραδόσεως. Έτσι νομίζω ότι τα όσα ανέπτυξε αργότερα ο Γέροντας Σωφρόνιος στο βιβλίο του “ο όσιος Σιλουανός ο Αθωνίτης” ήταν απόρροια της πνευματικής εν Χάριτι εμπειρίας του, αλλά και της συζητήσεώς του με έναν εκπρόσωπο της δυτικής-σχολαστικής θεολογίας, που δεν μπορούσε να υποταχθεί πλήρως, παρά την επιθυμία του, στην ησυχαστική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας και τους φορείς αυτής της παραδόσεως.

Ο Γέροντας Σωφρόνιος και από αυτήν την συνομιλία, εκτός από την προσωπική του εν Χάριτι εμπειρία, γνώρισε πολύ καλά τον τρόπο σκέψεως των στοχαστών θεολόγων, που έχουν μάθει την θεολογία από μελέτες βιβλίων και προσωπικούς στοχασμούς πάνω στην πείρα των πεπειραμένων. Γι’ αυτό και έκανε λόγο για την σχέση μεταξύ ελευθερίας του ανθρώπου και ενεργείας της θείας Χάριτος, για τον τρόπο με τον οποίο εργάζεται ο στοχαστής θεολόγος και ο εμπειρικός θεολόγος, για την διαφορά μεταξύ ψυχικού και πνευματικού ανθρώπου κλπ.

Άλλη όμως είναι η οδός της ορθοδόξου θεολογίας, αφού αυτή περνά μέσα από την

ησυχία με όλη την ορθόδοξη σημασία της λέξεως, γι' αυτό έγραφε στον Μπάλφουρ: “βασανισθείτε, μοχθείστε, θλιβείτε, ευχηθείτε, κλάψτε με όλην σας την ψυχή διαβάζοντάς τα”.

## **β) Δύο επίπεδα πνευματικής ζωής**

Η περίοδος που έγραφε ο Γέροντας Σωφρόνιος τις επιστολές του στον Μπάλφουρ ήταν περίοδος μεγάλης φλόγας μετανοίας και ακατάπαυστης ορμής του προς τον Θεό, χρόνος μεγάλης και σπανίας πνευματικής εμπειρίας του. Μέσα από τις επιστολές αυτές βγαίνει όλο το κλίμα μιας πατερικής φυσιογνωμίας.

Είναι γνωστόν από άλλα κείμενα του Γέροντος Σωφρονίου ότι στο Παρίσι τον είχε καταλάβει η μεγάλη επιθυμία ευρέσεως και συναντήσεως με τον αληθινό Θεό. Είχε δε εκεί και μερικές εμπειρίες. Αυτό τον οδήγησε στο Άγιον Όρος το 1925, αναζητώντας την αυθεντική εκκλησιαστική ζωή. Η αλληλογραφία με τον Μπάλφουρ αρχίζει το έτος 1932, επτά μόλις χρόνια μετά την έλευσή του στο Άγιον Όρος. Και την περίοδο εκείνη ζούσε μέσα στην “θανατηφόρα” ορμή του προς τον Θεό, και τον μεγάλο του πόθο να ομοιωθή με τον Χριστό σε όλους τους σταθμούς της θείας Οικονομίας. Τον διακατείχε μεγάλη φλόγα Θεοκοινωνίας, είχε δε μεγάλες θεοπτικές εμπειρίες, έβλεπε το άκτιστο Φώς, όπως το σημειώνει ο ίδιος. Γι' αυτό σε κάποια επιστολή του έγραφε για να τον ενισχύση: “Σάς μιλώ για όσα είμαι βέβαιος, επειδή τα έζησα ο ίδιος”.

Γνωρίζουμε από την όλη παράδοσή μας ότι η ζωή του Χριστιανού είναι ένας αγώνας για να ενωθή με τον Χριστό, να γεννηθή μαζί Του, να συσταυρωθή, να συναναστηθή με τον Χριστό. Ο Απόστολος Παύλος ζούσε έντονα αυτήν την εμπειρία. Αλλού έλεγε “Χριστώ συνεσταύρωμαι· ζώ δε ουκέτι εγώ, ζη δε εν εμοί Χριστός· ό δε νυν ζώ εν σαρκί, εν πίστει ζώ τη του υιού του Θεού του αγαπήσαντός με και παραδόντος εαυτόν υπέρ εμού.” (Γαλ. β', 20). Αλλού έγραφε ότι με τον αγώνα που κάνει ανταναπληροί τα υστερήματα των παθημάτων του Χριστού: “Νύν χαίρω εν τοις παθήμασί μου υπέρ υμών και ανταναπληρώ τα υστερήματα των θλίψεων του Χριστού εν τη σαρκί μου υπέρ του σώματος αυτού, ό εστιν η εκκλησία” (Κολ. α', 24). Άλλες φορές έγραφε ότι είδε τον Αναστάνα Χριστό κλπ. Αυτό το συναντούμε σε όλους τους αγίους. Για παράδειγμα ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος πολλές φορές στα κείμενά του έκανε λόγο για το βίωμα της συσταυρώσεως, της συνταφής και της συναναστάσεως με τον Χριστό, που είναι το αληθινό βίωμα του Ορθοδόξου Χριστιανού.

Αυτό το βλέπουμε έντονα στις επιστολές αυτές που μελετούμε. Ο Γέροντας Σωφρόνιος ζούσε εμπειρικά το ύψος της Γεθσημανή, προσευχόμενος για όλον τον κόσμο, έπασχε για τα βάσανα της ανθρωπότητας, σταυρωνόταν καθημερινά και

είχε το χάρισμα της μνήμης του θανάτου, ζούσε τον άδη και τις φλόγες του άδου, έβλεπε το αναστάσιμο Φώς και ζούσε την ευλογία της Πεντηκοστής. Γνώρισε τον Θεό ως αγάπη, “αγάπη ανέκφραστη, άρρητη, ανεκδιήγητη, ακόρεστη, απέραντη, πανάμωμη, αγιώτατη, απερινόητη κατά την τελειότητα, γλυκύτατη, ισχυρή, αιώνια,...”. Σε μια τέτοια κατάσταση αισθανόταν ότι “η καρδιά, τετρωμένη από την αγάπη του Θεού, πονεί κάποτε τόσο, σαν να την διαπέρασε πύρινη ρομφαία. Αλλά ο πόνος αυτός είναι απερίγραπτα γλυκός. Από την γλυκύτητα της αγάπης του Θεού μπορεί ο άνθρωπος να λησμονήσει όλον τον κόσμο”.

Μέσα σε αυτήν την φλόγα της εν Χριστώ πνευματικής ζωής που ζούσε, ευρισκόμενος πάνω στον Σταυρό και κάτω στον άδη και βιώνοντας το Φώς της αναστάσεως, ευρισκόμενος σε αυτό το μεγάλο πνευματικό επίπεδο, καλούσε τον Μπάλφουρ να τον ακολουθήσει. Και εκείνος, παρά την επιθυμία του, αμφιταλαντευόταν, δυσανασχετούσε, ηρνείτο. Πολλές φορές από το ύψος του μυστηρίου του Σταυρού και της Αναστάσεως τον καθοδηγούσε στοργικά, αλλά και ελεγκτικά για να ακολουθήσει την ίδια πορεία. Και αυτό για τον Μπάλφουρ που δεν είχε την αποφασιστικότητα, αλλά και τον μεγάλο και αφόρητο πόθο της συναντήσεως εμπειρικά με τον Θεό, δεν ήταν εύκολη οδός.

Του έγγραφε ο Γέροντας: “Συμπορευθείτε, αγαπητέ, με εμάς τους πένητες προς τον Σταυρό, προς τους ονειδισμούς, τις εξουθενώσεις, την πτωχεία, τις θλίψεις, και αργότερα, ίσως, και στο θάνατο”. Βεβαίως στο τέλος σέβεται την ελευθερία του, αφού αυτό είναι το θεόσδοτο δώρο που έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο. Κανείς δεν μπορεί να παραβιάσει την ελευθερία του ανθρώπου, ούτε αυτός ο ίδιος ο Θεός δεν το κάνει. Ο καθένας δέχεται την Χάρη του Θεού ανάλογα με την προσωπική του αυτοπαράδοση στον Θεό.

Πράγματι, στην αλληλογραφία αυτή φαίνεται η ελευθερία σε όλο της το “μεγαλείο”. Βλέπει κανείς έναν πεπειραμένο Γέροντα με υψηλές γνώσεις πνευματικής ζωής, ικανό να αναγεννήσει κάποιον άνθρωπο, αλλά ο τελευταίος, και εδώ συγκεκριμένα ο Μπάλφουρ, να μη μπορέσει και τελικά να μη επιθυμήσει αυτήν την καθοδήγηση.

Όμως η αγάπη του Θεού οδήγησε τα βήματα του Μπάλφουρ, μετά από την ανυπακοή του στον όσιο Σιλουανό και τον Γέροντα Σωφρόνιο, και την περιπετειώδη ζωή του, να αισθανθή την Χάρη της μετανοίας και την στοργή της Εκκλησίας στο τέλος της ζωής του και να ζήσει μερικές τέτοιες ησυχαστικές καταστάσεις, ύστερα από μεγάλο χρονικό διάστημα. Πράγματι, πέρασαν πολλά χρόνια για να εννοήσει ο Μπάλφουρ και να αφομοιώσει τον υψηλό λόγο του οσίου Σιλουανού και του Γέροντος Σωφρονίου.

Και με αυτό φαίνονται οι δύο τρόποι με τους οποίους εργάζεται η Εκκλησία στους ανθρώπους. Ο ένας είναι να υποδεικνύει στον άνθρωπο το ύψος της πνευματικής ζωής, την πορεία του προς τον Σταυρό και την Ανάσταση, και ο άλλος είναι η αγάπη, η συγχώρηση, η θαλπωρή και το πνευματικό “χάιδεμα” σε στιγμές αποτυχίας και επιστροφής. Ούτως ή άλλως κρατά τον άνθρωπο μέσα στην αγκαλιά της, και υποδεικνύοντας και αγαπώντας στοργικά.

### **γ) Η κενωτική αγάπη**

Μέσα από τις επιστολές του Γέροντος Σωφρονίου φαίνεται η κενωτική αγάπη του Γέροντα προς τον Μπάλφουρ, αλλά και σε κάθε άνθρωπο. Ο Γέροντας ζούσε αυτήν την χριστοειδή αγάπη που ανεβαίνει στην Γεθσημανή, τον Σταυρό και τον Άδη για την σωτηρία των ανθρώπων. Όπως φαίνεται επανειλημμένως στις επιστολές αυτές, ο Γέροντας θρηνούσε για μέρες και για το Μπάλφουρ και για τους ανθρώπους, ωσάν να θρηνούσε νεκρούς, και μάλιστα ο θρήνος αυτός έφθανε μέχρι εξαντλήσεώς του. Γράφει σε μια επιστολή: “Προσευχόμενος για σάς την νύχτα της Παρασκευής έκλαιγα, όπως κλαίνε τους νεκρούς”. Η αγάπη του για τους ανθρώπους δεν είχε όρια, γι’ αυτό είχε την μεγάλη επιθυμία ακόμη και να σταυρωθεί για τους ανθρώπους.

Η αγάπη του προς τον Μπάλφουρ φάνηκε καθαρά στο ότι του απεκάλυψε όλον τον μυστικό πνευματικό του κόσμο, όλα τα μυστήρια που του απεκάλυψε η Χάρη του Θεού, του άνοιξε ευρύχωρα την καρδιά του. Και όταν αργότερα βρέθηκε μπροστά στην πτώση του Μπάλφουρ, αυτή η αγάπη εκφράστηκε ως σεβασμός της ελευθερίας του και ως αγώνας, με καρδιακή προσευχή, για την μετάνοιά του, την επιστροφή του στον “χώρο” της Εκκλησίας και έτσι αξιώθηκε από τον Θεό της μεγάλης δωρεάς να κοιμηθή εντός της Εκκλησίας, με μετάνοια και κλάμα.

### **δ) Ο πεπειραμένος πνευματικός οδηγός**

Μέσα στις επιστολές του Γέροντος Σωφρονίου βλέπουμε πολλά λεπτά στοιχεία της πνευματικής ζωής, της πορείας προς την Θεογνωσία. Άλλωστε έτσι δικαιολογείται και ο τίτλος του βιβλίου “Αγώνας Θεογνωσίας”. Οι επιστολές που δημοσιεύονται στο βιβλίο αυτό είναι γεμάτες από τις λεπτές διεργασίες που συνδέονται στενά με την πνευματική ζωή του ανθρώπου. Ο Χριστιανισμός δεν είναι μια αισθητική κουλτούρα, αλλά άσκηση και αγώνας εναντίον των λογισμών, εναντίον των παθών, εναντίον της πλάνης των “οράσεων” και των “χαρισματικών” καταστάσεων, είναι μια ολοκληρωτική ζωή φλογεράς μετάνοίας μέχρι το τέλος της ζωής, είναι μια αυτοπαράδοση στο θέλημα του Θεού και μια πορεία προς την Γεθσημανή, τον Γολγοθά, τον Άδη, το μνημείο το καινό, και την Χάρη της

Πεντηκοστής.

Στην αλληλογραφία αυτή βλέπουμε όχι μόνον τον τρόπο της πνευματικής ζωής, αλλά και το πώς καθοδηγεί ένας γνήσιος πνευματικός πατέρας αυτούς που τον εμπιστεύονται. Διδάσκει ότι οι λογισμοί είναι “δαιμόνια” και πρέπει κανείς να τους αντιμετωπίσει με την Χάρη του Θεού, ότι η αρχή της πνευματικής ζωής είναι η πάλη με τα πάθη, η πορεία της πνευματικής ζωής είναι η αυτοπαράδοση στο θέλημα του Θεού. Επίσης περιγράφεται η αντιμετώπιση των δαιμόνων, η υπακοή στον πνευματικό καθοδηγό, η αποφυγή της ονειροπόλησης, η κενωτική μετάνοια και η πλήρης εμπνεύσεως αυτομεμψία, η προσπάθεια και ο αγώνας για την άκρα καρδιακή και σωματική καθαρότητα από την σαρκική και κάθε αμαρτία, η απόκτηση της νοεράς ησυχίας, ως βασικής προϋποθέσεως εκκλησιαστικού βίου, η βίωση της πραγματικής νοεράς προσευχής, το αληθινό νόημα της υπακοής κλπ.

Ο Γέροντας Σωφρόνιος, όπως φαίνεται από τις επιστολές του, είναι πεπειραμένος Πνευματικός πατέρας και στρατηγός σε αυτήν την πορεία προς την θέωση και τον αγιασμό. Πέρασε από όλες τις πνευματικές καταστάσεις γι’ αυτό και μπορεί να καθοδηγήσει τα πνευματικά του παιδιά, που του εμπιστεύθηκε η Πρόνοια του Θεού και αισθάνεται πνευματική ευθύνη για την σωτηρία τους. Η πείρα του φαίνεται στο ότι έζησε όλες τις πνευματικές καταστάσεις, ακόμη και την πάλη του με τους δαίμονες, την χαρισματική κατάβασή του στον άδη. Δεν αγνοεί τα νοήματα και τις μεθοδείες του διαβόλου. Γράφει σε μια επιστολή: “Πηγαίνω στον Πνευματικό να πω ότι οι δαίμονες με ταλαιπωρούν τη νύχτα, με βασανίζουν: με κτυπούν, με πνίγουν, με συντρίβουν, με σπρώχνουν από το κρεβάτι, κραυγάζουν λυσσασμένα και οι βρώμικες πράξεις τους δεν έχουν τέλος”. Και περιγράφει πώς πρέπει να στεκόμαστε στον πνευματικό πατέρα για να αυξάνεται η πνευματική πείρα και να ωριμάζουμε πνευματικά.

Ζώντας με τέτοιον έντονο πνευματικό τρόπο, βιώνοντας τέτοιες υψηλές πνευματικές καταστάσεις δεν τον απασχολούσε ούτε φοβόταν για τον σεισμό που γινόταν εκείνη την ώρα και σειόταν όλο το κελλί του. Αυτός ατάραχος συνέχιζε να γράφει την επιστολή εκείνη.

### **ε) Ησυχαστική και λειτουργική ζωή**

Οι περισσότερες επιστολές του Γέροντος Σωφρονίου προς τον Μπάλφουρ εγράφησαν όταν ήταν Ιεροδιάκονος και μερικές όταν ήταν Ιερομόναχος. Ο τόπος που βρισκόταν ήταν διαφορετικός, αφού τις περισσότερες επιστολές τις έγραψε από το κοινόβιο της Ιεράς Μονής του αγίου Παντελεήμονος, από τα Καρούλια, όπως φαίνεται από τις επιστολές του Μπάλφουρ, άλλες έγραψε από την Καλύβη – Σπήλαιο της Αγίας Τριάδος πλησίον της Ιεράς Μονής του Αγίου Παύλου, άλλες από

την Γαλλία και άλλες από την Ιερά Μονή του Τιμίου Προδρόμου του Έσσεξ Αγγλίας. Επομένως ο ίδιος ήταν Ιεροδιάκονος και Ιερομόναχος, και ο Μπάλφουρ πριν αποσηματισθή ήταν Ιερομόναχος. Επόμενο ήταν στα θέματα που εθίγοντο να αναφέρονταν και στην λατρεία και την λειτουργική ζωή, καθώς επίσης ήταν φυσικό ότι και ο τρόπος της ζωής του και ο τόπος της ασκήσεώς του να επηρέαζε τον τρόπο τελέσεως της θείας Λειτουργίας.

Ο ίδιος όμως ως ησυχαστής συνέδεε στενά την θεία Λειτουργία με την ησυχία και την άσκηση. Σε όλες τις επιστολές του φαίνεται ότι καθοδηγεί τον Μπάλφουρ, ως ορθόδοξος Πνευματικός πατέρας, με την ιερά ησυχία, την νοερά προσευχή, την νήψη, την αληθινή μετάνοια. Κάνει λόγο για το κλάμα με το οποίο πλένονται οι μοναχοί, για την νηπτική εργασία και την μετάνοια που πρέπει να προηγείται της θείας Λειτουργίας και της θείας Κοινωνίας, για την νοερά προσευχή, που είναι το κλίμα της λατρείας και της θείας Λειτουργίας, για το “πνεύμα” της υπακοής που πρέπει να έχει προς τον Επίσκοπό του και τους αδελφούς του. Μάλιστα ως προς το τελευταίο σημείο του κάνει και ολόκληρη ανάλυση πώς πρέπει να συμπεριφέρεται προς τον Επίσκοπό του και ποιό είναι το νόημα και ο τρόπος της υπακοής προς αυτόν και γενικά προς τους Πνευματικούς πατέρας.

Μέσα στα πλαίσια αυτά κάνει λόγο και για το πώς πρέπει να τελή την θεία Λειτουργία. Σε μια επιστολή του φαίνεται η μεγάλη πείρα του και προς το θέμα αυτό. Του γράφει ότι επειδή υπάρχουν, δυσχέρειες και εμπόδια για την καθημερινή θεία Λειτουργία, θα πρέπει να κάνη δύο πράγματα. Το πρώτον, αφού έχει περισσότερο ανάγκη, να συγκεντρωθή “ψυχικά και νοερά στην εσωτερική ζωή”. Το δεύτερο, προς το παρόν θα πρέπει να τελή την θεία Λειτουργία μια με δυο φορές την εβδομάδα. Ο Γέροντας Σωφρόνιος θέλει τον συνδυασμό και των δύο αυτών απαραίτητων στοιχείων της πνευματικής ζωής, γιατί γνωρίζει ότι υπάρχει ο κίνδυνος της συνηθείας και της τυπικής-μηχανικής τελέσεως της θείας Ευχαριστίας.

Στις επιστολές αυτές μπορεί κανείς να συναντήσει το πώς ο ίδιος ο Γέροντας αισθανόταν την θεία Λειτουργία και τον τρόπο συμμετοχής του στις ιερές ακολουθίες. Μπροστά στο θυσιαστήριο αισθανόταν τελείως συντετριμμένος από τις θλίψεις, αλλά και τελείως συντετριμμένος από την εσωτερική μετάνοια, χωρίς να λυπάται τον εαυτό του και έτσι τον επεσκίαζε το φώς.

Αλλού γράφει ότι κατά την φρικτή στιγμή που κατέρχεται το Άγιον Πνεύμα και μεταβάλλει τον άρτο και τον οίνο σε Σώμα και Αίμα Χριστού “κατέρχεται πύρινη χάρη και αγγίζει την καρδιά, και κάποτε με μεγάλη δύναμη περιπτύσσεται όλον τον άνθρωπο”. Ακόμη και όταν δεν υπάρχουν καλές συνθήκες στην θεία Λειτουργία “αυτό δεν εμποδίζει τον Ιερομόναχο να προσεύχεται και να τελεί με ειρήνη την

Λειτουργία”.

Γράφοντας ο Γέροντας σε τρίτο πρόσωπο κάνει λόγο για κάποιον –εννοεί τον εαυτό του– που έζησε μέσα στο άκτιστο Φώς για τρεις ημέρες από το Μεγάλο Σάββατο μέχρι την τρίτη ημέρα του Πάσχα και εξέφραζε αυτό το γεγονός ως “πρωΐα της ανέσπερης ημέρας”. Τότε ήταν λαϊκός, αλλά δείχνει την αξία της θείας Λειτουργίας και της θείας Κοινωνίας, και μάλιστα την αναστάσιμη περίοδο, αφού μέσα σε αυτήν μπορεί κανείς να ζήσει θεοπτικές εμπειρίες, όταν βεβαίως ο τρόπος προσεγγίσεως σε αυτό το μεγάλο μυστήριο είναι ανάλογος.

Η ασκητική ζωή συνδέεται στην διδασκαλία του Γέροντος Σωφρονίου πολύ στενά με την λειτουργική ζωή του ανθρώπου. Μέσα στην θεία Λειτουργία βιώνει τον θρήνο για όλη την ανθρωπότητα, την κατάβαση στον άδη και την θέα του Φωτός της αναστάσεως του Χριστού. Και όταν ακόμη οι μοναχοί–ψάλτες είναι κουρασμένοι και “ψάλλουν άσχημα και βιαστικά” και τότε “αυτό δεν εμποδίζει τον Ιερομόναχο να προσεύχεται και να τελεί με ειρήνη την Λειτουργία, εκτός από περιπτώσεις υπερβολικής βιασύνης” και αυτό γίνεται όταν έχει συνηθίσει με την νοερά ησυχία να συγκεντρώνει τον νού του στην προσευχή.

Πολλές φορές αξιώθηκα να συλλειτουργήσω με τον Γέροντα Σωφρόνιο και γνωρίζω εκ πείρας με ποιά πνευματική ένταση λειτουργούσε, πώς λειτουργούσε με νοερά ησυχία, πώς ο νούς και το σώμα ήταν συγκεντρωμένα σαν γροθιά και πώς επηρέαζε και αυτούς που συλλειτουργούσαν μαζί του. Και αυτό ήταν έκφραση της ησυχαστικής του εμπειρίας και ζωής.

### **στ) “Τριαδική συμμαχία”**

Έχουμε την δυνατότητα στο βιβλίο αυτό που μελετούμε να δούμε τον στενό σύνδεσμο μεταξύ αγίου Σιλουανού, Γέροντος Σωφρονίου και Μπάλφουρ, και αυτός ο πνευματικός σύνδεσμος ονομάζεται από τον Γέροντα “τριαδική συμμαχία”. Κυρίως έχουμε την ευκαιρία να δούμε την συνομιλία και τις απαντήσεις του αγίου Σιλουανού. Παρατηρεί κανείς έναν σύνδεσμο μεταξύ των τριών αυτών προσώπων που εκδηλώνεται με ανταλλαγή επιστολών, με προσωπική επικοινωνία και προσευχές.

Ο Μπάλφουρ πηγαίνει στο Όρος για άλλη εργασία και τον πρώτο μοναχό που συναντά είναι ο άγιος Σιλουανός που του υποδεικνύει τί πρέπει να κάνει. Ο άγιος Σιλουανός αναθέτει στον Γέροντα Σωφρόνιο τον Μπάλφουρ για να τον καθοδηγήσει στην πνευματική του αναζήτηση. Ο Γέροντας Σωφρόνιος, αισθανόμενος την μεγάλη και υπεύθυνη διακονία, εξασκεί με φόβο και τρόμο αυτήν την αποστολή και ερωτά συνεχώς τον άγιο Σιλουανό για το πώς πρέπει να αντιμετωπίσει τα

προβλήματα που τίθενται, εκείνος απαντά και ο Γέροντας Σωφρόνιος υπακούει και διαβιβάζει την εντολή του Οσίου στον Μπάλφουρ. Ο Μπάλφουρ κατά καιρούς, ενώ εκτιμά τα δύο αυτά πρόσωπα, αδυνατεί να ακολουθήσει την συμβουλή τους και αυτό του στοιχίζει πνευματικά, γιατί τα πνευματικά λάθη πληρώνονται πολύ ακριβά, και έτσι εκφράζεται ο λεγόμενος πνευματικός νόμος.

Στην αλληλογραφία αυτή μπορούμε να δούμε τον ήρεμο, διακριτικό και φωτισμένο τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τα θέματα ο όσιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, την μεγάλη και αδιάκριτη υπακοή του Γέροντος Σωφρονίου στον άγιο Σιλουανό, αλλά και την ανυπακοή του Μπάλφουρ στον φωτισμένο και αποκαλυπτικό λόγο του αγίου Σιλουανού και κατ' επέκταση και στον λόγο του Γέροντος Σωφρονίου. Αύτη ήταν μια από τις μεγάλες διαφορές μεταξύ του π. Σωφρονίου και του Μπάλφουρ έναντι του οσίου Σιλουανού και γενικά έναντι των θεμάτων της πνευματικής ζωής. Ο Γέροντας Σωφρόνιος ενεργούσε ησυχαστικά, ενώ ο Μπάλφουρ ορθολογιστικά-σχολαστικά. Η υπακοή του Γέροντος Σωφρονίου στον άγιο Σιλουανό ήταν πηγή ζωής και ασφαλής δρόμος πορείας και αυξήσεως της πνευματικής του πείρας που ήδη είχε, γι' αυτό άλλωστε και μπορούσε να καθοδηγήσει ορθόδοξα τους άλλους για την αξία της υπακοής στους πνευματικούς πατέρας, αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο ο Πνευματικός πατέρας καθοδηγεί τα πνευματικά του παιδιά, ενώ η ανυπακοή οδήγησε τον Μπάλφουρ σε αρνητικές καταστάσεις.

Σε κάποια επιστολή διασώζεται –μοναδικό γεγονός μεγάλου ενδιαφέροντος– ο διάλογος του Γέροντος Σωφρονίου με τον άγιο Σιλουανό για θέμα που αφορούσε τον Μπάλφουρ. Στον αποκαλυπτικό αυτόν διάλογο θαυμάζουμε τον τρόπο με τον οποίο ενεργούσε ο άγιος Σιλουανός, το πώς δηλαδή, ανελάμβανε την πνευματική καθοδήγηση, ο τρόπος με τον οποίο την εξασκούσε, αλλά και το “πνεύμα” της εν Χριστώ ελευθερίας το οποίο τον διέκρινε. Πολύ σημαντικός ο λόγος του αγίου Σιλουανού: “Αλήθεια, είναι σαν μικρό παιδί. Εγώ σαν «νταντά» τον συγκρατούσα από τη συμφορά, για να μη σπάσει το κεφάλι του. Αλλά ας ζήσει στην Ελλάδα. Αυτό θα είναι ενδιαφέρον ακόμη και από πλευράς εμπειρίας... Συγκρίνει λοιπόν τις προσευχές με μαντείο; Τότε φθηνά μας εκτίμησε... Εμείς δεν σφετεριζόμαστε την ελευθερία του... έχασε την πίστη, και χωρίς πίστη δεν θα υπάρξει όφελος... Για ποιόν λόγο να ερίζουμε. Γράψτε του ότι εμείς δεν θα τον μεταπείσουμε... Είδα ότι, αν του φερθούμε αυστηρά, τότε θα αγανακτήσει”.

Από όλην αυτήν την αλληλογραφία φαίνεται έντονα και η λεπτότητα με την οποία πλησίαζε τον άγιο Σιλουανό ο Γέροντας Σωφρόνιος, καίτοι ο ίδιος είχε μεγάλη και εφάμιλλη πείρα με εκείνην του αγίου Σιλουανού. Η στάση του απέναντί του είναι στάση υποτακτικού προς Γέροντα, μαθητού προς δάσκαλο, γι' αυτό ο Θεός τον διαφύλαξε και του αύξησε τα πνευματικά του χαρίσματα. Και διεπίστωσα ότι ο



τρόπος με τον οποίο χειριζόταν ο άγιος Σιλουανός την περίπτωση του Μπάλφουρ ήταν ο ίδιος με τον τρόπο που εργαζόταν και ο Γέροντας Σωφρόνιος, ήτοι υποδείκνυε σε κάποιον τον δρόμο που έπρεπε να ακολουθήσει, και στην συνέχεια άφηνε να εκδηλωθεί η ελευθερία του υποτακτικού. Ένα “αεράκι ελευθερίας” πρέπει να ρέει μεταξύ Γέροντος και υποτακτικού, όπως έλεγε.

### **ζ) Η επιστροφή των ετεροδόξων στην Ορθοδοξία**

Μπορεί κανείς διαβάζοντας τις επιστολές αυτές να παρατηρήσει ότι δεν είναι εύκολη η επιστροφή των ετεροδόξων στην ορθόδοξη πίστη και στην Ορθόδοξη Εκκλησία, επειδή έχουν να παλέψουν με την ίδια τους την φύση που έχει ποτισθεί από τον τρόπο με τον οποίον έζησαν από την γέννησή τους. Η αίρεση έχει αλλοιώσει την θεολογία, όλες τις δυνάμεις της ψυχής -τό λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό- όλον τον τρόπο σκέψεως και ζωής. Το δόγμα συνδέεται στενά με την πνευματική ζωή, οπότε όταν αλλοιώνεται το δόγμα, τότε αυτό έχει συνέπειες και στην πνευματική ζωή του ανθρώπου.

Και αυτό σημαίνει ότι ο ετερόδοξος, όταν έρχεται στην Ορθόδοξη Εκκλησία, πρέπει να περάσει μέσα από ένα καμίνι μετανοίας αλλοιώσεως και αναγεννήσεως όλου του τρόπου σκέψεως και ζωής και αυτό θα πρέπει να γίνει κατά το διάστημα πολλών ετών. Η καλή διάθεση για την Ορθοδοξία που έχει κάποιος, προκειμένου να γίνει βίωμα καρδιακό, πρέπει να περάσει μέσα από πολυχρόνια ασκητική και σταυρική ζωή, κάτω από την καθοδήγηση εμπείρου Πνευματικού πατρός. Διαφορετικά θα μείνει ο παλαιός εαυτός με αποτέλεσμα να επανέρχεται συχνά η απιστία και η διάθεση επιστροφής στην παλαιό τρόπο ζωής.

Αλλά και ο πνευματικός καθοδηγός πρέπει να σταυρωθεί κατά την διάρκεια αυτής της πνευματικής καθοδηγήσεως. Πρόκειται για μια αναγέννηση που γίνεται με την Χάρη του Θεού. Και όπως είναι γνωστόν σε αυτήν την σταυρική πορεία ο Πνευματικός καθοδηγός δέχεται τις επιθέσεις του καθοδηγούμενου, που τον θεωρεί υπαίτιο για τις ταλαιπωρίες του. Στην αλληλογραφία αυτή που μελετούμε διασώζεται ένας λόγος του αγίου Σιλουανού: “Μερικοί ζητούν συμβουλή. Τους λές. Δεν θέλουν να υπακούσουν, τους είναι βαρύ αυτό. Έτσι αρχίζουν ακόμη και να σε εχθρεύονται”. Αν συμβαίνει αυτό με όλους τους καθοδηγούμενους που είναι ορθόδοξοι από την γέννησή τους, δηλαδή γεννήθηκαν σε ορθόδοξα περιβάλλοντα, πολύ περισσότερο αυτό συμβαίνει με τους προερχομένους από άλλους “κόσμους”, δηλαδή γεννήθηκαν και ανατράφηκαν σε δυτικά περιβάλλοντα με άλλες θεολογικές παραδόσεις και χρειάζονται υπεράνθρωπες προσπάθειες για να απαλλαγούν από τον κόσμο της πλάνης και της αιρέσεως που είχε γίνει φύση και τρόπος σκέψεως και ζωής.

Γι' αυτό συνήθως ο Γέροντας Σωφρόνιος έλεγε για κάποιον που επιστρέφει στην Ορθοδοξία ότι χρειάζονται πάνω από είκοσι χρόνια, από τότε που βαπτίσθηκε Ορθόδοξος Χριστιανός, με καθοδήγηση εμπείρου Πνευματικού πατρός, για να είμαστε βέβαιοι ότι έμαθε να ζη ορθόδοξα και το ορθόδοξο δόγμα έγινε τρόπος ζωής του.

#### *η) Ορθόδοξη Εκκλησία και άλλες παρατάξεις και ομολογίες*

Στο βιβλίο αυτό που μελετάμε, παρά το ότι ο επιστολογράφος δεν ενδιαφέρεται τόσο με ιστορικά ζητήματα της Εκκλησίας, εν τούτοις, επειδή έπρεπε να καθοδηγήσει τον συγκεκριμένο άνθρωπο, καταγράφονται πολλές πτυχές του ιστορικού βίου του Χριστιανισμού και της Ορθόδοξου Εκκλησίας.

Ο Γέροντας Σωφρόνιος σε διάφορες επιστολές του προς τον Μπάλφουρ του αναλύει την ζωή της Ορθόδοξου Εκκλησίας, που την κάνει να ξεχωρίζει από κάθε άλλη θρησκεία και Χριστιανική Ομολογία. Μέσα στην Εκκλησία μπορεί κανείς να ζήσει το μυστήριο του Σταυρού και της Αναστάσεως του Χριστού. Η θέα του ακτίστου Φωτός, η αίσθηση της θείας Χάριτος κατά την θεία Λειτουργία και την άσκηση, η εσωτερική ειρήνη και πληροφορία, η ιερά ησυχία και η προσευχή κ.ά., όλα αυτά δείχνουν την αλήθεια της Ορθόδοξου Παραδόσεως, που υπάρχει πλούσια μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Γι' αυτό και σε μια επιστολή του γράφει: “Τρία πράγματα δεν μπορώ να κατανοήσω: 1) πίστη χωρίς δόγμα 2) χριστιανισμό έξω από την Εκκλησία 3) χριστιανισμό χωρίς άσκηση”. Αλλού γράφει “ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία διακρίνεται από όλες τις άλλες εκκλησίες σε τρία επίπεδα, γιατί : α) μόνη αυτή αληθεύει πλήρως στην θεολογία της, β) μόνη αυτή γνωρίζει το μυστήριο της χάριτος, της αγίας ζωής, και διαφυλάσσει στην πληρότητα τη θεία χάρη, και γ) είναι η αρχαιότερη, η θεμελιώδης, η βασική, από την οποία αποσχίσθησαν κατά καιρούς μεγαλύτερα ή μικρότερα τμήματα”.

Μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία, παρά τα κατά καιρούς παρουσιαζόμενα προβλήματα, μπορεί κανείς να ζήσει την μεγάλη Χάρη του Χριστού. Ο Γέροντας Σωφρόνιος στις επιστολές αυτές αναφέρεται σε προβλήματα του ιστορικού βίου της Εκκλησίας, στις εθνοφυλετικές διακρίσεις και διαφορές, σε αντικανονικές και άλλες εμπαθείς καταστάσεις, αλλά παρά τούτα υποστηρίζει ότι μέσα στην Εκκλησία αυτή υπάρχει η θεία Χάρη. Γράφει σε ένα σημείο: “Κι εγώ χιλιάδες φορές έζησα και ζώ στενοχώριες, αλλά τις υπομένω, γιατί από την Εκκλησία δέχομαι και θετικά δώρα”. Τονίζει την υπακοή στις υποδείξεις του Επισκόπου του και μάλιστα του Επισκόπου που υπάγεται υπό την άμεση καθοδήγηση και εξάρτηση από το Πατριαρχείο της Μόσχας και όχι από άλλες εκκλησιαστικές παρατάξεις, διότι αυτή η διευθέτηση “είναι η καλύτερη καί, από κανονικής πλευράς, η ορθότερη”.

Φαίνεται και σε αυτό το σημείο ο σεβασμός του προς τους κανονικούς θεσμούς της Εκκλησίας, παρά τα υφιστάμενα προβλήματα.

Για να καθοδηγήσει τον συνομιλητή του υποδεικνύει τα λάθη της “Καθολικής Εκκλησίας”, αναλύει διάφορα φαινόμενα, όπως τα λεγόμενα στίγματα του σταυρού, τις δογματικές διαφορές, την οργάνωσή της που εκκοσμικεύθηκε από πλευράς θεσμών, την αλλοίωση στο δόγμα και την πνευματική ζωή, στην μετάνοια και την εξομολόγηση. Γράφει ότι “στον Ρωμαιοκαθολικισμό όμως (σε σύγκριση με την Ορθοδοξία) υπάρχουν πολλά βασικά σφάλματα, τόσο από δογματικής απόψεως, όσο και από πλευράς πνευματικής ζωής”. Δίνει μεγάλη σημασία στο ότι καταπατείται και περιφρονείται η νοερά εργασία και προσευχή των ορθοδόξων ασκητών και μάλιστα το λάθος του “Ρωμαιοκαθολικισμού” είναι ότι “μερικοί Πατέρες που διέπρεψαν περισσότερο στη νοερά αυτή εργασία εκλαμβάνονται (από αυτόν) ως ιδιαίτερα κακόβουλοι αιρετικοί, όπως για παράδειγμα ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς”. Παρά ταύτα δεν το θεωρεί καλό να κάνη αυτήν την αντιρρητική εργασία και γράφει ότι το τελειότερο είναι να προσευχόμαστε στον Θεό με καθαρό νού. Εδώ φαίνεται πώς λειτουργεί ένας ησυχαστής πατέρας.

Ως ορθόδοξος εμπειρικός θεολόγος δεν μπορεί να δεχθή τον περιορισμό της Ορθοδόξου Εκκλησίας και την θεωρία του οικουμενισμού, τον οποίο θεωρεί ως “μία από τις πιο επικίνδυνες αιρέσεις”. Η προσπάθεια μερικών να δημιουργήσουν μια “παγκόσμια και αποστολική εκκλησία” είναι μια πλανεμένη προσπάθεια. Το ίδιο πλανώνται και εκείνοι που προσπαθούν να ζήσουν “κάποιο είδος υψηλού μυστικισμού, που υπερβαίνει τα όρια της εκκλησιαστικής αντιλήψεως της χριστιανικής θρησκείας”. Συνιστά στον Μπάλφουρ: “Προσεύχομαι στον Θεό εσείς να μη πλανηθείτε με όλα αυτά, αλλά να πιστεύετε ακράδαντα με την καρδιά και τον νού ότι υπάρχει πάνω στη γη εκείνη η Μία, Μοναδική και Αληθινή Εκκλησία που ίδρυσε ο Κύριος. Η Εκκλησία αυτή διατηρεί αλώβητη και ακέραιη τη διδασκαλία του Χριστού (και όχι ξεχωριστά μέλη της), κατέχει το πλήρωμα της γνώσεως και της χάριτος και είναι αλάθητη”. Και στην συνέχεια προσφέρει την ομολογία του, που είναι έκφραση εμπειρίας και ζωής:

“Η διδασκαλία της Εκκλησίας, που έλαβε την τελική της μορφή από τις Οικουμενικές Συνόδους, δεν επιδέχεται καμμία αλλαγή. Όλη η μετέπειτα επιστημονική εργασία πρέπει απαραίτητα να συμφωνεί με ό,τι ήδη δόθηκε στη θεία αποκάλυψη και διατυπώθηκε στην διδασχία των Οικουμενικών Συνόδων της Εκκλησίας. Το ίδιο ισχύει και για τη χάρη. Το πλήρωμα της χάριτος μπορεί να κατέχει μόνο η μία και μοναδική Εκκλησία”.

**θ) Κενωτική αγάπη μετά την “ρήξη” και την πτώση**

Μέχρι την εγκατάσταση του Μπάλφουρ, με ανυπακοή, στην Αθήνα, δεν διασώζονται και δεν δημοσιεύονται επιστολές του που έστειλε στον Γέροντα Σωφρόνιο. Ωστόσο οι απόψεις του που περιείχοντο στις επιστολές του ευρίσκονται στις απαντήσεις του Γέροντος Σωφρονίου και έτσι μπορούμε να καταλάβουμε το “πνεύμα” του. Αλλά από την εγκατάστασή του στην Αθήνα και μετά τον αποσηματισμό του δημοσιεύονται οι επιστολές του και μπορούμε να δούμε τον τρόπο της σκέψώς του, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο του απαντούσε ο Γέροντας Σωφρόνιος. Έτσι από το τέταρτο μέρος του βιβλίου με τίτλο “η ρήξη” διάβασα εναλλάξ τις επιστολές του Μπάλφουρ και του Γέροντος Σωφρονίου και κατέληξα σε μερικές σημαντικές διαπιστώσεις - παρατηρήσεις.

Η πρώτη ότι ο Μπάλφουρ σε όλη του την ζωή, και μετά την ρήξη του με την Εκκλησία, διακατατεχόταν από την “μνήμη του θανάτου”, αναζητούσε την νοερά προσευχή και την εσωτερική γαλήνη, αλλά σαφώς εκινείτο σε ένα χαμηλό χριστιανικό επίπεδο. Πλησίαζε στα κράσπεδα της εσωτερικής πνευματικής ζωής, όπως οι Εβραίοι παρέμειναν στις υπώρειες του όρους Σινά. Όμως ο Γέροντας Σωφρόνιος βρισκόταν στο ύψος της θεοπτίας, είχε όραση του ακτίστου Φωτός, όπως ο Προφήτης Μωϋσής, μερικές φορές ζούσε την μείωση της θείας Χάριτος, και το ονόμαζε αυτό Θεοεγκατάλειψη, αλλά και τότε είχε εντός του την νοερά προσευχή. Επόμενο ήταν ο Μπάλφουρ να μη μπορέσει να καταλαβαίνει τον Γέροντα Σωφρόνιο και να μη εννοή το πνευματικό γεγονός της Θεοεγκατάλειψης που δεν είναι ανθρώπινη απελπισία και απόγνωση, αλλά ένα ιδιαίτερο στάδιο της πνευματικής ζωής.

Η δεύτερη διαπίστωση είναι ότι ο Μπάλφουρ όταν εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, “αναπαύθηκε” με την συνάντηση με “ευγενείς” Κληρικούς και λαϊκούς, που ασχολούνταν με την δράση και την ιεραποστολή, διακρίνονταν από την πειθαρχία, ομοιάζαν με τα δυτικά τάγματα, όπως έλεγε, των Ιησουϊτών και των Τραππιστών και συνέκρινε αυτήν την ζωή με την μέση κατάσταση των μοναχών που συνάντησε στο Άγιον Όρος και την θεωρούσε ανώτερη. Ο Γέροντας Σωφρόνιος απαντά με ευγένεια, διάκριση, ταπείνωση και αυτομεμψία. Ελέγχει πολύ διακριτικά τον συνομιλητή του, χωρίς εκείνος να αντιληφθή επαρκώς αυτήν την ποιμαντική παιδαγώγηση του Γέροντος Σωφρονίου, λόγω διαφοράς επιπέδου πνευματικής ζωής.

Η τρίτη παρατήρηση είναι ότι ο Μπάλφουρ έζησε την τραγωδία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και των συνεπειών του στην Αθήνα, όπως και όταν απομακρύνθηκε από αυτήν και εγκατέλειψε την ιερωσύνη και τον μοναχισμό. Όμως ο Γέροντας Σωφρόνιος έζησε την φρίκη του Πολέμου στα φρικτά Καρούλια, όταν ως “παράφρων, με αναίδεια και θρασύτητα” ικέτευε τον Θεό “να δώσει ειρήνη

στον κόσμο”, έζησε τις στερήσεις του Πολέμου, αφού πάλευε “για ένα κομμάτι μαύρο ψωμί”, αλλά η ψυχή του βίωνε και την βαθειά ερήμωση, την εσωτερική ειρήνη και την γλυκύτητα του Φωτός, την Βασιλεία του Θεού.

Η τέταρτη παρατήρηση είναι ότι ο Μπάλφουρ μετά την πτώση του πέρασε “τρία χρόνια σε τέλεια αθεία”, χωρίς όμως να τον εγκαταλείψει η μνήμη του θανάτου και χωρίς να τον ικανοποιή η κοσμική ζωή. Αισθανόταν δε ότι έγινε δυσχερές φορτίο στον Γέροντα Σωφρόνιο γι’ αυτό και του έγραφε: “ήμουν για σένα σχεδόν αφόρητο φορτίο, κι εσύ τώρα ελευθερώθηκες από αυτό. Μη βασανίζεσαι μαζί μου”. Και στην τραγική αυτή φάση της ζωής του ο Γέροντας Σωφρόνιος του “επιτίθεται” με αγάπη και στοργή. Δεν τον ελέγχει με τον τρόπο που το έκανε προηγουμένως, αλλά τον παρηγορεί, και το σπουδαιότερο τον καλεί κοντά του για να ζήσουν μαζί. Του έγραφε: “...ίσως μας δοθεί και η δυνατότητα, έστω και για λίγο, να ζήσουμε μαζί. Πάντοτε το επιθυμούσα, τώρα ακόμη περισσότερο. Το αναφέρω, για να το έχεις κατά νούν, αν ποτέ αισθανθείς την κλήση γι’ αυτό”. Και άλλοτε του έγραφε: “Θα ήθελα να διατηρήσω με σένα κάθε δυνατή πνευματική σχέση κάτω από όλες τις περιστάσεις”. Αυτή η πνευματική ασκητική ησυχαστική αγάπη του Γέροντος Σωφρονίου κράτησε τον Μπάλφουρ στην Ορθόδοξη Εκκλησία και τον οδήγησε στην μετάνοια.

Η πέμπτη διαπίστωση είναι ότι ο Μπάλφουρ μετά την πτώση του αισθάνηκε την “ελευθερία” από τα “δεσμά” της ιερωσύνης και του μοναχισμού. Και ο Γέροντας Σωφρόνιος με απaráμιλλη ποιμαντική και πνευματική “μαεστρία” του ανέπτυσε την δική του μέθοδο αποκτήσεως της ελευθερίας που συνίσταται στην απομάκρυνση από όλα και τον αυτοπεριορισμό του, την ασκητική ησυχαστική διάσταση της πνευματικής ζωής για να γράψει: “Δεσμεύω τον εαυτό μου τόσο πολύ, ώστε να μη αισθάνομαι τα δεσμά που επιβάλλει σε μένα η Εκκλησία και η κοινωνία”. Και περιγράφει πώς μέσα σε αυτό το εσωτερικό βάθος της Εκκλησίας αποκτά στενή σχέση με τους Αποστόλους και τους Πατέρας της Εκκλησίας που είναι “οικείοι” του και “συγγενείς” του. Γιατί “έξω από την Εκκλησία ο σύνδεσμος μαζί τους εξασθενεί”.

Και η έκτη παρατήρηση είναι ότι ο Μπάλφουρ ύστερα από το μακροχρόνιο αγώνα αναζητήσεως της Ορθοδοξίας αποδέχεται τον χαρακτηρισμό του Γέροντος Σωφρονίου και ομολογεί ότι είναι “αρχάριος”. Τότε ο Γέροντας σε μια πράξη ησυχαστικής αγάπης του κάνει λόγο, με αυτομεμψία, για την “εσωτερική πνευματική παράλυσή” του, για την Θεοεγκατάλειψη, για την μείωση της θείας Χάριτος και την “παράλογη έριδά μου (του) με τον Θεό”, που ακολουθεί την “νοερά θεωρία της θεότητας του Χριστού”. Πρόκειται για διαφορετικές καταστάσεις, αλλά ο Γέροντας ομιλεί κατ’ αυτόν τον τρόπο για να τον

παρηγορήση, να τον κρατήσει στην Ορθόδοξη Εκκλησία και βεβαίως το επέτυχε. Γι' αυτό κατά τους δύσκολους αυτούς χρόνους δεν υπογράφει τις επιστολές “με αγάπη εν Χριστώ”, αλλά “με μεγάλη εν Χριστώ αγάπη”. Και στην τελευταία επιστολή που του απέστειλε ο Γέροντας Σωφρόνιος κάνει λόγο για το ότι βεβαιώθηκε ότι ο Θεός είναι αγάπη και “ότι με ακόρεστη δίψα ποθεί τον καθένα μας, ότι μας αναζητεί· ότι από την αγάπη Του για μας δεν αλλάζει, όσο και αν εμείς αλλάζουμε απέναντί Του· ότι προσπαθεί πάντοτε να μας κατακλύσει με τα αγαθά Του”. Και στην συνέχεια τον διαβεβαιώνει, μέσα από την ποιμαντική μέριμνα για την σωτηρία του, ότι προσεύχεται στον Θεό να του δώσει την “χαρά της ανθρώπινης αγάπης” ώστε στο τέλος της ζωής του να φθάσει “και σε εκείνη την έσχατη, δηλαδή την αιώνια Θεία αγάπη”. Και του γράφει: “Γι' αυτό παρακαλώ τον Θεό να σε διαφυλάξει και να σου χαρίσει την πληρότητα και της ανθρώπινης και της Θείας ζωής”.

### **1) Θαυματουργική επέμβαση και μετάνοια**

Ένας τέτοιος Γέροντας που ζούσε με την νοερά ησυχία, με την κενωτική αγάπη προς όλους τους ανθρώπους και με την ένωσή του και κοινωνία με τον Θεό ήταν αδύνατον να μη δημιουργή αλλοιώσεις πνευματικές σε αυτούς με τους οποίους προσευχόταν, αν βέβαια και εκείνοι ανταποκρίνονταν σε αυτήν την πρόσκληση. Συνήθως προσευχόταν για όλη την ανθρωπότητα. Κάπου γράφει τον καταπληκτικό λόγο, που δείχνει ότι ήταν ικέτης για όλον τον κόσμο, ιερέυς της οικουμένης. “Η φροντίδα για όλους δυσχεραίνει την υπηρεσία σε ξεχωριστά πρόσωπα και μας εξαναγκάζει κάπως να απομακρυνθούμε από αυτά”.

Όμως κάποια φορά, όπως γράφει στον Μπάλφουρ, προσευχόταν για κάποια γνωστή τους γυναίκα που έπασχε από καρκίνο στο τελικό στάδιο και “ήταν καταδικασμένη από τους γιατρούς να πεθάνει”. Του ζητήθηκε να προσευχηθεί και ο Γέροντας το έκανε “με χαρά στο πνεύμα μου (του), αλλά και με θλίψη στην καρδιά μου (του)”. Έμεινε στο κρεβάτι της στο Νοσοκομείο “περισσότερο από δυο ώρες”, προσευχήθηκαν μαζί, μίλησαν, συζήτησαν, την κοινώνησε των Αχράντων Μυστηρίων. Η γυναίκα έγινε τελείως καλά από την ενέργεια του Θεού με την προσευχή του Γέροντα. Αυτό όμως δεν έγινε αφορμή να αλλάξει τόσο αυτή, όσο και ο σύζυγός της με την μετάνοια, αλλά συνεχίστηκε η προηγούμενη κοσμική ζωή τους. Και όπως γράφει ο Γέροντας “το θαύμα δεν τελείται για να παραμείνουν οι ίδιοι όπως ήταν πριν από αυτό”. Και όταν αργότερα αρρώστησε πάλι, τότε, όπως γράφει ο Γέροντας, “μου ήταν πια απίστευτα βαρύ να παρακαλέσω εκ νέου τον Θεό, γιατί η πρώτη μου ελπίδα διαψεύστηκε· αυτοί δεν άλλαξαν, δεν ανακαινίσθηκαν”. Και αυτό του έδωσε την βεβαιότητα ότι η προσευχή για τους αρρώστους για την θεραπεία τους, με το θαύμα, “είναι δυνατή μόνο με την

«υπόσχεση» της μετάνοιας, δηλαδή της ριζικής αλλαγής όλης της ζωής του, ώστε η δόξα του Θεού να βρει χώρο μέσα τους και όλη η μετέπειτα ζωή τους να συνεχισθεί πλέον στο επίπεδο της Θείας ζωής”.

Και αυτό δείχνει πώς ζή, συμπεριφέρεται, ποιμαίνει, προσεύχεται ένας ησυχαστής Πνευματικός πατέρας.

## **Επίλογος**

Διαβάζοντας το βιβλίο αυτό σημειώνω πολλές φράσεις με το μολύβι, ώστε σχεδόν υπογράμμισα όλο το βιβλίο, γιατί κάθε φράση του έχει μεγάλη αξία και σπουδαιότητα, τίποτε κανείς δεν μπορεί να αφήσει απαρατήρητο και ασχολίαστο.

Η γενική εντύπωση είναι ότι οι επιστολές αυτές εγράφησαν από έναν μεγάλο ασκητή-ησυχαστή, που έφθασε σε μεγάλες πνευματικές καταστάσεις και εμπειρίες και γι’ αυτό αναδείχθηκε μεγάλος εμπειρικός θεολόγος και πνευματικός πατέρας. Και να σκεφθώ κανείς ότι ο Γέροντας Σωφρόνιος τότε που έγραφε τις επιστολές αυτές διήνυε την τετάρτη δεκαετία της ζωής του, ήταν ιεροδιάκονος και έπειτα Ιερομόναχος, με μεγάλη πνευματική πείρα που απέκτησε σε όλη του την ζωή. Είναι ένα βιβλίο γεμάτο από ορθόδοξη θεολογία και ορθόδοξη εμπειρία. Βλέπουμε σε αυτό έναν μεγάλο πνευματικό πατέρα, έναν στάρετς να γράφει και να καθοδηγεί. Έχει τις ίδιες εμπειρίες με τον Απόστολο Παύλο, τον άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο, τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά.

Μια από τις φράσεις που σημείωσα, από την ομολογία του ιδίου του Μπάλφουρ, όπως εκτίθεται στην εισαγωγή του βιβλίου, που μου έκανε εντύπωση και κατά κάποιον τρόπο αντανakλά και περιγράφει όλη αυτήν την σχέση μεταξύ του Γέροντος Σωφρονίου και του Μπάλφουρ, είναι η ομολογία του Μπάλφουρ πριν πεθάνει: “Εγώ, σαν ασύνετο γαϊδουράκι, σκέφθηκα να τρέξω πίσω από δύο ισχυρά άλογα, τον Γέροντα Σιλουανό και τον πατέρα Σωφρόνιο”. Θαυμάζει κανείς γι’ αυτήν την ομολογία. Και βεβαίως θαυμάζει και εκτιμά την αυτομεμψία και την ταπείνωση του Μπάλφουρ, που συνιστά το “πνεύμα” της μετάνοιας του, το οποίο έζησε τα τελευταία του χρόνια, αλλά θαυμάζει και την μεγαλωσύνη του αγίου Σιλουανού και του Γέροντος Σωφρονίου.

Νομίζω, όμως, ότι η ομολογία αυτή θα μπορούσε να γραφεί και διαφορετικά που ενδεχομένως απηχεί περισσότερο τον καιρό της αλληλογραφίας. “Εγώ ένα ισχυρό άλογο σκέφθηκα να ακουλουθώ δυο γαϊδουράκια”. Το γράφω αυτό από την άποψη ότι η πολυκύμαντη ζωή του Μπάλφουρ ενδεχομένως είχε σχέση με το ότι ενόμιζε ότι ήταν εξοπλισμένος με πολλές δυνάμεις, είχε διανοητικά χαρίσματα και γνώσεις της εγκεφαλικής και δυτικής θεολογίας, είχε και επεδίωκε κοινωνική

προβολή, και δεν μπορούσε αυτός να ακολουθήσει δύο ταπεινούς μοναχούς που ζούσαν στο Άγιον Όρος με το “πνεύμα” της ησυχαστικής παραδόσεως, καίτοι αγαπούσε την ησυχαστική ζωή. Άλλωστε, γι’ αυτό συνέκρινε τους “ευγενείς” και μορφωμένους ανθρώπους που συνάντησε στην Αθήνα με τους ασκητές του Αγίου Όρους και φυσικά προτιμούσε τους πρώτους. Έτσι ο υπερβολικός “πλούτος” της διανοίας, ήταν εκείνος που τον έκανε να μη ταπεινώνεται μπροστά στις σοφές, πεπειραμένες και φωτισμένες συμβουλές του αγίου Σιλουανού και του Γέροντος Σωφρονίου.

Ο Μπάλφουρ δεν ήταν τυχαίο πρόσωπο. Είχε εξαίρετα διανοητικά προσόντα, όπως φαίνεται και από τα γραπτά του, αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο τον αντιμετώπιζε ο Γέροντας Σωφρόνιος. Ήταν ένας άνθρωπος “εγκεφαλικός και μάλιστα κάποτε υπερβολικά κριτικός”, κατά την παρατήρηση του Γέροντος Σωφρονίου. Γράφει κάπου ο Γέροντας στον Μπάλφουρ: “Είναι δύσκολο να καθοδηγήσει κάποιος ακόμα και ένα απλό, αδαή και ευκολόπιστο άνθρωπο. Πόσο ασύγκριτα βαρύτερο όμως είναι να επιχειρήσει να συμβουλευσει άνθρωπο μορφωμένο και με υψηλή διανοητική ανάπτυξη”. Γι’ αυτό και κάποτε ο Γέροντας Σωφρόνιος χρειάστηκε να του γράψει την άποψή του για σύγχρονα φιλοσοφικά και θεολογικά ρεύματα που κυκλοφορούσαν τότε στον Ευρωπαϊκό χώρο, για τον Γάλλο φιλόσοφο Αύγουστο Κόντ, για τον Σλάβιερμάχερ, για τον Λέοντα Τολστόϊ, για τους μυστικιστές, θεοσοφιστές, νεοπλατωνικούς, βουδιστές, κλπ. Ο Μπάλφουρ επίσης αναζητούσε υψηλές πνευματικές καταστάσεις, τον απασχολούσε το τί είναι η καρδιά και είχε επισκεφθή ακόμη και τον ερημίτη Θεοδόσιο στα Καρούλια για το θέμα αυτό, για ένα διάστημα είχε βασική επιδίωξη να ασχοληθή με την αληθινή προσευχή. Όμως έκανε το λάθος να σχολαστικοποιή τα θέματα αυτά της πνευματικής ζωής, να ονειροπολή και να στοχάζεται σε αυτά, ώστε ο Γέροντας Σωφρόνιος να του γράψει: “Φοβάμαι ότι όλα αυτά γίνονται περισσότερο με τις εικασίες του νού σας και όχι με τον φωτισμό της χάριτος”. Και επειδή ζούσε κατ’ αυτόν τον τρόπο του έγραφε, κατά κάποιον τρόπο ελεγκτικά: “δεν είναι απαραίτητο να σάς επισκεφθή η θεία χάρη, γιατί εσείς και χωρίς αυτή μαθαίνετε να κατανοείτε τον πνευματικό, θείο νόμο”.

Μετά, όμως, την πικρά πείρα που απέκτησε ο Μπάλφουρ με την πνευματική του πτώση, αλλά και την μετάνοια που έδειξε, έφθασε στο τέλος να αισθανθή διαφορετικά τα πράγματα αυτά ότι, δηλαδή, αυτός ήταν το ασύνετο γαϊδουράκι και οι δύο Γέροντες τα ισχυρά άλογα και έτσι απέβαλε τον “πλούτο” της διανοίας. Σε αυτό συνετέλεσε και ο Γέροντας Σωφρόνιος, ο οποίος μετά την πτώση και την αθεία του Μπάλφουρ, έκανε τα πάντα, με την προσευχή του και την αγάπη του, να τον επαναφέρει στην μετάνοια και τον δρόμο της Ορθοδόξου Παραδόσεως.



Τελικά στο βιβλίο αυτό φαίνεται ανάγλυφα η διαφορά μεταξύ ορθόδοξου ησυχίας και σχολαστικισμού. Η ορθόδοξη ησυχία είναι σταύρωση του παλαιού ανθρώπου και αποφαιτική οδός προς την καταφατική συνάντηση με τον Θεό, ενώ ο σχολαστικισμός είναι ασταύρωτη ζωή, αφού στηρίζεται στον στοχασμό και την ανθρώπινη λογική και μερικές φορές στην φαντασία και τις ονειροπολήσεις.

Με αυτήν την προοπτική βλέπει κανείς την αλληλογραφία μεταξύ του Γέροντος Σωφρονίου και του Μπάλφουρ ως έναν διάλογο, παρόμοιο με εκείνον που έγινε τον δέκατο τέταρτο (14ο) αιώνα μεταξύ του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και του Βαρλαάμ. Υπάρχουν πράγματι πολλές ομοιότητες. Και βλέπει κανείς πώς τα ορθόδοξα θέματα έρχονται στην επιφάνεια σε κάθε ιστορική στιγμή της εκκλησιαστικής ζωής, με διαφορετικές αποχρώσεις και εντάσεις.

Ο Γέροντας Σωφρόνιος πράγματι υπήρξε μια μεγάλη ασκητική ησυχαστική και θεολογική φυσιογνωμία, ένας μεγάλος Πατέρας της Εκκλησίας στην εποχή μας, με ορθόδοξη θεολογία και ορθόδοξο τρόπο βιώσεως της πραγματικής θεολογίας. Αλλά και ο Μπάλφουρ υπήρξε μια μεγάλη φυσιογνωμία, με διανοητικά χαρίσματα, με υψηλές αναζητήσεις, με διαρκή μνήμη του θανάτου, και αξιώθηκε να γνωρίσει αγίους ανθρώπους, δεν μπόρεσε όμως να ακολουθήσει τους δυο αυτούς πνευματικούς υψιπέτας αετούς στην τελική ανάβαση στον Σταυρό, αλλά τουλάχιστον έζησε με μεγάλη μετάνοια στο τέλος της ζωής του.

Αν ο όσιος Σιλουανός και ο Γέροντας Σωφρόνιος ήταν εσταυρωμένοι με τον Χριστό, ο Μπάλφουρ ήταν εσταυρωμένος με τον εκ δεξιών του Χριστού ληστή, που είπε το “μνήσθητί μου, Κύριε” και επιζητούσε την αγάπη του Θεού και γι’ αυτό ελπίζουμε ότι και αυτός επέτυχε την σωτηρία του. Έζησε πολλά, είχε μεταπτώσεις, έφθασε κάποτε στην αθεία, αλλά τελικά δεν έφυγε από την Ορθόδοξη Εκκλησία, έκανε υπακοή στον Γέροντα προς το τέλος της ζωής του, μετενόησε και η αληθινότητα της μετανοίας του φαίνεται από το ότι ενώ αισθανόταν ότι του απεδόθηκαν περισσότερα από όσα έκανε και γι’ αυτό συκοφαντήθηκε υπερβολικά, όμως από υπακοή στον Γέροντα Σωφρόνιο εισώπησε και προτίμησε να βιώνη το αναπολόγητο.

Όπως φαίνεται από όλη την αλληλογραφία ο Μπάλφουρ αξιώθηκε της αγάπης του Γέροντα Σωφρονίου και πριν και μετά την πτώση του. Άλλωστε ο Γέροντας σε μια επιστολή του έγραφε:

“Σας υπόσχομαι ότι θα προσεύχομαι για σας ως τον τάφο και, αν ο Κύριος δώσει σε μένα τον άθλιο τέτοια χάρη, τότε και μετά τον θάνατό μου θα προσεύχομαι για σας, ως την πιο αγαπητή και συγγενή σε μένα ψυχή”.

Όλα αυτά δείχνουν την μεγάλη αξία της νοεράς ησυχίας, που ξέρει να καθοδηγή, να σταυρώνεται, να αγαπά, να προσφέρεται αληθινά, αλλά δείχνουν και την αξία της αληθινής μετανοίας που ξέρει να σταυρώνη και να σώζη τον άνθρωπο.

Το βιβλίο αυτό αξίζει να διαβασθή, γιατί θα ωφελήση πολύ και θα προσφέρει μια βαθειά αίσθηση της Ορθοδόξου Εκκλησίας, τόσο στο δόγμα, όσο και στην πνευματική ζωή.

**Πηγή:** [oparadeisos.wordpress.com](http://oparadeisos.wordpress.com) - [agioritikesmnimes.blogspot.gr](http://agioritikesmnimes.blogspot.gr)